

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

4. maj-kollegiet på Frederiksberg ligger centralt ved Frederiksberg Rådhus.
Det er i dag et meget eftertragtet sted for unge under uddannelse.

Carl B. Christiansen & Co. A/S

Landlystvej 38
Tlf. 75 11 83 - 75 02 89

Vandfast slibepapir -
Slibeband og sliberondel-
ler til alle formål.

NESCAFÉ

KEMP & LAURITZEN A/S
VESTER VOLDGADE 9
KØBENHAVN V.

**BAGERNES
FAGFORENING**
AABOULEVARD 30
KBHVN N. - TLF. C. 3897

**MALERNES
FAGFORENING**
STENGADE 30
KØBENHAVN N.

**FORENINGEN
SOCIALT BOLIGBYGGERI**
RAADHUSPLADSEN 59 - V.

ANDERSSON & SØRENSEN
INSTRUMENTMAGERE
Niels Juelsgade 9-11 - Tlf. Byen 3424

JOHS. E. JENSEN
JERNBANEGADE 3
HVALSØ

A. C.s BLOMSTER
HOVEDGADEN 6
HVALSØ - TLF. 102

**HENRY ANDERSEN
MØNSTERBAGERIET**
HOVEDGADEN 13 - HVALSØ

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Stiftet 1945

Fondens kontor: St. Kannikestræde 10, Kbh. K.
(kontortid: 10-15, undtagen lørdag).

Telf.: Om dagen Minerva 1336, om aftenen Ordrup 5075 — Postkonto 780.

Medlemmer: Iflg. fundatsens § 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men iøvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bopliedende i Danmark og har øvet aktiv indsats i frihedskampen, også kan optages som medlemmer.

Formål: Iflg. fundatsens § 14 skal de midler, fonden har til rådighed til uddeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle de, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tilligemed disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. — Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres fader ville have givet dem, hvis han var forblevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2) nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande — og andre lignende øjemed.

Forretningsudvalget:

Formand: Konsul, advokat Kaj V. Dahl, Vitus Berings Plads 1, Horsens.
Næstformand: Generalmajor F. B. Larsen, Ejderkasernen, Rendsborg, Vesttyskland.

Kasserer: Statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kannikestræde 10, Kbh.
Leder af fondens kontor: Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund. Ordrup 5075.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Frederiksborgvej 109, København NV. TAga 328.

Den øvrige bestyrelse:

Bankfuldmægtig Olav Holst,
Bengtassevej 6, Hellerup.

Seminarierektor, cand. mag.
Paul Holt, Århus.

Landsretssagfører Otto Jespersen,
Store Torv 16, Århus.

Arkitekt P. A. Johansen, Bernstorfs-
lunds allé 80, Charlottenlund.

Oberst K. Kjeldsen, Odense.

Tandteknikermester Leo Kæraa,
Banegårdspladsen, Århus.

Bibliotekar O. Leth, Johnstrupvej 8,
Sorø.

Aut. vand- og gasmester Johs. Loft,
de Mezasvej 18, Århus.

Førstelærer P. E. Mahler, Nr. Søby,
Fyn.

Dr. Børge Næsted, Store Torv 16-18,
Århus C.

Kontorchef O. Olesen, Grønnegade
20, Herning.

Landsretssagfører H. Rambusch,
Kongensgade 49, Esbjerg.

Pastor Poul Riis, Rosenvængets Side-
allé 5, København Ø.

Dommer K. Thestrup, M.F., Herning.

BLADET PIGTRAAD

Organ for og udgivet af Kammeraternes Hjælpefond. Udkommer med 12 numre årligt. Abonnement 15 kr. pr. år. (Girokonto 780 kan benyttes ved bestilling af abonnement).

SEKRETARIAT

Ekspedition, abonnements- og annonceafdeling: St. Kannikestræde 10, København K. (kontortid 10-15).
Minerva 1336.
Kontoret har lukket om lørdagen.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør: Skoleinspektør Johs. Fosmark. (Medl af Dansk Fagpresseforening), Frederiksborgvej 109, København NV. Taga 328. (træffes bedst 17,30-18,30)

FORRETNINGSFØRER

FOR BLADET

Arkitekt Henning Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund.
Telefon: Ordrup 5075.

TRYKKERI

A/S Folketidendes Bogtrykkeri, Ringsted.

INDHOLD

Skolerne og 29. august	139
Rund dag i Horsens	140
Vi skal øve barmhjertighed	141
Frihedskollegietanken banebrydende	143
Buchenwald-klubben udnævner nyt æresmedlem	145
Neuengamme-planerne	146
Gestapofangerne	149
Hende derhjemme III	151
Bøger	155
Dagbladsblade	156

Skolerne og 29. august

Mere end 100 skoler hørte om frihedskampen, fortalt af folk, der selv har været engageret

115 skoler hørte modstandsfolk skildre frihedskampen af folk, der selv har været engageret.

Antallet af skoler er væsentlig større end sidste år, da Gestapofangerne gjorde forsøget. Stigningen skyldes nok, at der har været lidt tid til på skolerne at gøre sig fortrolige med tanken om at byde en fremmed velkommen, en mand, der også i de fleste tilfælde var skolen ukendt.

Mens man sidste år i væsentlig grad samlede de helt store flokke ved at slå alle de ældste klasser sammen, valgte man i år i større udstrækning at delagtiggøre en enkelt klasse eller enkelte klasser i arrangementet.

Der indhentes bagefter udtalelser fra såvel foredragsholderne som fra de modtagende skoler.

Størst interesse for vort blad har måske, hvad skolerne så siger bagefter. Lad os anføre nogle eksempler: ... Foredraget var værdifuldt. En anden skole ... Der blev givet reelle oplysninger, og det virkede godt, at de blev givet af en mand, der selv har stået midt i modstandskampen. En tredje skole ... Eleverne lyttede. De var meget interesserede. En fjerde ... Vi var glade for den saglige og den ægte menneskelige tone, der prægede foredraget.

En femte ... Tak for initiativet. Hvad der især interesserede, var talerens egne oplevelser. En sjette ... Vi vil gerne have flere foredragshol-

dere, og vi vil gerne, at vor taler fra i år kommer igen næste år.

En syvende ... Eleverne var stærkt optaget af emnet. En otteende ... Dagen var en stor oplevelse, som vil gå over i skolens historie som en væsentlig begivenhed. En niende ... Interessant og levende.

En tiende udtaler påskønnelse af, at taleren medbragte eksemplarer af illegale blade og billeder fra frihedskampen.

En ellefte ... Skolen var vældig glad for Landsforeningens håndsrækning. Emnet blev mere nærværende og levende. En tolvte: Vi takker for initiativet. Opgaven blev løst på den smukkeste måde. Alle eleverne var meget betaget af talerens personlighed ... En vanskelig opgave blev løst fint.

... Vi finder, at vi har haft udbytte af besøget og håber på at få besøget igen.

For lederne af initiativet har det været spændende at læse såvel modtagernes som talernes rapporter.

Forsøget tyder på, at man er inde på noget rigtigt, og man lader en venlig tanke gå til de, der har haft det store planlægningsarbejde — og arbejdet med at føre planerne ud i livet. Afbud og sygdommeldinger i sidste øjeblik og en enkelt misforståelse har der været tale om, men besværet er klaret, og indsatsen er ydet.

F-k.

Rund dag i Horsens

Formanden for Kammeraternes Hjælpefond, konsul Kaj V. Dahl, kan se tilbage på mange rige år i hjemmet i præstegården, drengelivet på Sorø Akademi, studieårene, den store virksomhed som praktiserende jurist og et hjælpearbejde til gavn for kammerater fra besættelsestiden.

Onsdag den 7. oktober runder formanden for Kammeraternes Hjælpefond, konsul, advokat Kaj V. Dahl, Horsens, de 70.

Da Kaj Dahl har været formand for fonden siden dens start i 1945, er det også en mærkedag for Kammeraternes Hjælpefond. Som jurist har Kaj Dahl de mange års praktiske, juridiske arbejde at se tilbage på.

Hans hverdag er travlt optaget af juridiske spørgsmål, men i mange af disse „sager“ fletter der sig en masse tråde ind, der har med rent menneskelige forhold at gøre, vurdering af forhold og personer, hvor det spiller en stor rolle, om manden, der skal se juridisk på sagerne, har et menneskesyn, et menneskevenligt syn, og det har Kaj Dahl.

Jura eller teologi?

I de mange samtaler, vi gennem årene har haft om hjælpesager og administrative forhold indenfor Kammeraternes Hjælpefond, har Kaj Dahl aldrig berørt spørgsmålet, om han nogen sinde har haft lyst til i stedet for jura at have dyrket teologi, men derimod har han meget ofte fortalt beundrende om sit barndomshjem i præstegården og om broderen Aage, der virkede som præst et langt liv igennem i Sønderjylland og i Horsens.

Faderen havde fået Nicolai Frederik Severin som fornavn, og det kom til at rime godt sammen med hjemmets indstilling. Dahls far var døbt af Grundtvig, og i årene i København var han et trofast medlem af menigheden i Vartov.

Der må økonomiseres

Kaj V. Dahl fik sit hjem i Vendsyssel i en årrække. Børnene skulle læse, og det er dyrt — også for en

Fondens formand,
konsul Kaj V. Dahl, Horsens.

præst i embede, og forholdene i hjemmet lå derfor på det spartanske plan. Børnene lærte penges værdi.

Det er nok en af grundene til, at Kaj V. Dahl altid holder på, at der skal økonomiseres, selv om altsammen naturligvis skal føres igennem på et pænt plan.

Tidligt kom Kaj Dahl på Sorø Akademi og blev herfra klassisk-sproglig student i 1912, og han har gennem årene bevaret en stor kærlighed til sin gamle skole.

Efter en tid som assistent ved Københavns magistrat blev Kaj Dahl cand. jur. i 1929.

Der fulgte nogle år som sagfører og politifuldmægtig, hvorefter han blev sagfører i Horsens. Hans sagførervirksomhed er meget omfattende og meget tidskrævende.

Muselmand i tysk k-z-lejr

I februar 1944 blev Kaj Dahl anholdt af Gestapo og kom til at sidde 16 dage i enecelle i fængslet i Aarhus. Flere formående mænd arbejdede på at få ham løsladt, men han var „for stærkt belastet“, og vejen gik over Horserød til tysk k-z-lejr.

Opholdet tog hårdt på ham, hvilket bl. a. fremgår af, at han gik ned i vægt fra 146 til 84 pund, men alligevel måtte han arbejde hårdt, stå til lange appeller i timevis på appelpladsen trods sne og regn.

En tid lagde han jernbanespor i Hamborg med udgangspunkt fra lejren i Spaldingstrasse.

Befrielsen kom ved Bernadotte-aktionen, og en ny tid begyndte med mange bevægede begivenheder.

Hjælpearbejdet det kæreste fritidsarbejde

I det travle virke har Kaj Dahl høstet megen anerkendelse, hvilket bl. a. har givet sig udslag i udnævnelsen til fransk konsul. Han er ridder af Dannebrog, har modtaget Slesvigligaens fortjenstmedalje og er Ridder af den franske sorte Stjerneorden samt Ridder af den franske Æreslegion.

En tid var han medlem af Horsens byråd, indvalgt af „Det konservative Folkeparti“.

Hans kæreste fritidsarbejde er dog nok hjælpearbejdet indenfor Kammeraternes Hjælpefond. Han har været fondens kloge og dygtige formand lige siden, det første formandsvalg fandt sted i 1946.

F-k.

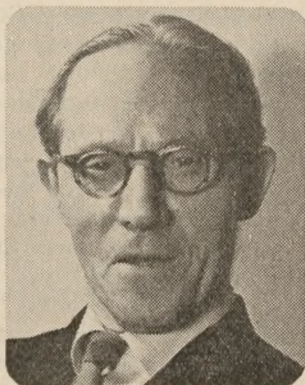
☆

Tegningen på forsiden af dobbelt-nummeret, der udkom 25. august, skyldtes lærerinde, fru la Cour Fosmark. Det samme var tilfældet med „Blæsevej ved Kegnæs Strand“.

Vi skal øve barmhjertighed for vor egen skyld

*Og ikke af hensyn til hjemmetyskerne, som ikke er dømt
for hårdt, siger pastor Hans Magle*

Pastor Hans Magle,
tidligere Tønder.

Skal tyskerne (hjemmetyskerne) i Sønderjylland, der under udrensningen blev fradømt de borgerlige rettigheder for bestandigt, fordi de var gået i nazistisk tjeneste, nu have disse rettigheder tilbage? Skal man helt enkelt nu — efter de mange års forløb — slå en tyk streg over tyskernes tidligere synder?

Spørgsmålet er aktuelt netop nu. Det nye folketing kommer indenfor en overskuelige fremtid til at tage stilling til det. To-tre gange umiddelbart inden folketingsvalget var chefredaktør Jes Schmidt i TV som repræsentant for „hjemmetyskerne“. Han benyttede hver gang lejligheden til at rejse spørgsmålet.

Tyskerne valgte selv

Lad os se helt bort fra Jes Schmidts rivende forkerte ordvalg, når han taler om „uretfærdighed“ mod de „stakkels forfulgte“. Hans hukommelse burde være så god, at han ikke talte om „uretfærdighed“. De dømte var selv skyld i den dom, de fik. Det var ikke os, der tvang „hjemmetyskerne“ til at trække i lange brune eller sorte støvler, iføre sig en uniform af en tilsvarende farve, samt skrårem. Det var „hjemmetyskerne“ selv, der valgte at blive

Hitlers håndlangere og dermed deltagere i undertrykkelsen af det danske folk. For det fik de deres dom. Ikke for andet. Og den dom var i mange tilfælde snarere for mild, end det modsatte.

Skal straffen eftergives?

Når det er sagt, kommer vi i det lange løb ikke udenom spørgsmålet: Skal „hjemmetyskerne“, der blev fradømt de borgerlige rettigheder, nu have den del af straffen eftergivet, så de påny erhverver „de borgelige rettigheder“, så de kan få folkepension, socialhjælp, og hvad der ellers hører med.

Vi har ladet spørgsmålet gå videre til pastor Hans Magle, Hareskovby. Han er tidligere sognepræst i Tønder — gennem 25 år — og må derfor have et indgående kendskab til forholdene i Nordslesvig. Ydermere er han tidligere Gestapo-fange. Endelig må man vel gå ud fra, at han som en „kirkens mand“ må være i besiddelse af fornøden barmhjertighed.

Tyskerne slap billigt

Stillet overfor spørgsmålet siger pastor Hans Magle:

— Min første reaktion, når jeg hører Jes Schmidts kradse udtalelser er, at han åbenbart helt har glemt KZ-lejrenes rædsler. Han kan ikke være bekendt at udtale sig, som han gør. Det er da helt naturligt, at udrensningen kom efter alle de grusomheder, drab, tortur o.s.v., som tyskerne havde begået. For mig at se var det mærkeligt, at det danske folks reaktion ikke blev voldsomme, end tilfældet var.

Jeg kan ikke begribe, at tyskerne ikke dagligt undrer sig over, at de slap så billigt fra de himmelråbende forbrydelser, som de udsatte de fleste europæiske landes befolkninger for!

Disse kendsgerninger ønsker jeg

først at fastslå så tydeligt, at også Jes Schmidt og hans ligesindede kan forstå det.

Jeg vil også gerne fastslå, at Jes Schmidt giver sine udtalelser en helt forkert form, når han taler om „uretfærdighed“.

Lad det være fastslået, men . . .

Gengældelse, desværre

— Der er altså et „men“ . . . ?

— Ja, der er et „men“. Jeg vil også gerne føje til, at jeg selv — og mange andre — blev forfærdede, da vi kom hjem og så, at princippet var gengældelse under den såkaldte udrensning. Gengældelse kan aldrig føre til andet end evig spektakel, det vil sige: Krig om og om igen. Jo før man tager straffeloven op til revision, desto bedre. Vi kan ikke hele livet igennem hænge os i fortids synder.

Vi troede dengang, da krigen sluttede, at nu kom der fred og retfærdighed i verden. Nu skulle alt blive så godt og så skønt. Men sådan bliver det aldrig, når man hyler på gengældelse.

Hvad rolle spiller det for os, at tyskerne får deres „borgerlige rettigheder“ tilbage, hvadenten de har fortjent det eller ej? Nå, ja, det kan vel komme til at koste staten nogle penge, men det er småbeløb. Det vil være idiotisk ikke at give dem „rettighederne“ igen.

De lurvede, der tjente penge . . .

— Vi var nogle stykker i Nordslesvig, der under krigen lavede forslag til den udrensning, som måtte komme. Vi foreslog, at de „hjemmetyskere“, der havde tjent tyskerne under krigen, ikke måtte røres på deres person som punkt 1, men punkt 2 lød: De lurvede, der tjente penge på tyskerne, enten på den ene eller den anden måde, skal omgående miste alt det tjente igen. Der var ingen, der tog notits af vore forslag.

Stinkende selvmedlidenhed

— Du mener altså tilgivelse?

— Jeg mener ikke, at dommene skal omstødes, men jeg mener, at der bør gives benådning, så de forskellige får deres borgerlige rettigheder tilbage. Hvis man ikke kan

tilgive, kan man aldrig bygge et samfund op i fred. Dommene dengang var en reaktion ovenpå alle forbrydelserne, og det var ubegribeligt, at reaktionen var så mild.

Tyskerne har nu altid været noget for sig selv. Hvis de er ovenpå, er de nogle farlige karle, terroriserende, højtskrigende, og alle vi andre er noget skidt; men når tyskerne er nede, har de en underlig stinkende selvmedlidenhed. Nå, det behøver man ikke at drage frem i forbindelse med vore kære hjemmetyskere, for efter min mening kender de ikke ret meget til tysk kultur. Det har jeg så ofte moret mig over.

En ideal-verden er utopi

— Mange er skuffede over efterkrigstidens udvikling?

— Krige vil altid efterlade sig et spor. Jeg har bemærket, at de derhjemme, der var nazismens modstandere — aktivt eller passivt — er skuffede. Det er ikke blevet til det, vi havde ventet. Nogle siger derfor: — Hvis noget tilsvarende sker, så skal ingen regne med mig. Ikke en gang til. Denne reaktion er forståelig, men helt meningsløs, fordi den er et resultat af, at menneskene forledes til at tro på, at der under menneskelige forhold kan skabes en ideal-verden. Det er utopi. Vi opnår aldrig denne drømmeverden.

Vi ventede for meget

— Du mener, at udrensningens form var rigtig, men at vi ventede for meget . . . ?

— Jeg vil ikke sige, at udrensningens form var rigtig, men det er givet, at vi ventede for meget. Med hensyn til udrensningens form har jeg en lille oplevelse.

Den femte maj var en lørdag, den sjette en søndag, og den syvende maj gik jeg mig en tur i Tønder for at se på det skønne, frie land den første søgnedag efter befrielsen. På torvet stod der mange mennesker. Jeg gik hen for at se, hvad de ventede på. Så kom der en lastbil. På dens lad stod en hjemmetysker, som jeg kendte. Han var pålidelig nok . . . og skikkelig. Bag ham stod en mand med det berømmelige armbind i

RAF-farver. Den bageste mand prikede hjemmetyskeren i ryggen med en bøssepipe. Folk spyttede på bilen og hjemmetyskeren.

Jeg skammede mig

Synet gjorde et dybt indtryk på mig. Så sprang jeg uden videre op på ladet af en anden lastbil, klappede i hænderne på folketalermanér for at tiltrække mig opmærksomhed, og så talte jeg til mine landsmænd. Jeg sagde blandt meget andet, at jeg skammede mig som en hund over den behandling, man gav hjemmetyskeren. Jeg kunne se på folk, at det gjorde de også. Jeg sluttede min tale med et „Leve Danmark!“ Men bagefter gik jeg hjem og sagde til mig selv: Du havde ventet for meget. Mine landsmænd skulle bare have luft. Og var der egentlig noget at sige til det?

Ikke noget paradis

Jeg husker, at en af mine venner, en redaktør i Tønder, var blevet myrdet af tyskerne under besættelsen. Vi fulgte ham det sidste stykke til graven. Da truede tyskerne imod os, de spyttede på os, fordi vi fulgte den mand, som de havde myrdet. Efter krigen blev der altså gjort gengæld. Tja, vi mennesker fristes til at vente os for meget.

Japanerne brugte udtrykket, at de ville skabe et paradis på jorden. Nazisterne ville det samme, da de snakkede om at skabe et verdensrige. Da krigen var forbi, troede vi, at nu ville alt blive godt. Nu kunne vi selv gøre den jordiske tilværelse til et paradis. Bare løgn. Vi er mennesker allesammen. Men Vorherre bevar mig vel for de tyskere, der sidder og hylér. De burde i stedet takke Gud for, at de overhovedet er til efter alt det onde, de har gjort.

Vi skylder os selv barmhjertighed

Fuld retfærdighed er udelukket. Vi er mennesker, og vi lever blandt mennesker. Men barmhjertighed er mulig. Vi skylder os selv at øve barmhjertighed. Vi skylder ikke tyskerne eller hjemmetyskerne det, men os selv. Lad dem derfor få de tabte borgerlige rettigheder igen.

Hvis vi ikke øver barmhjertighed, er vi ikke bedre end nazisterne. Hos dem var det et princip at udrydde al barmhjertighed, og de havde mange tilhængere blandt hjemmetyskerne.

Da præsten løj

— Kirken var i visse vanskeligheder i krigstiden. Jeg tænker f.eks. på, at vi løj for tyskerne, når vi blev arresteret . . . ?

— For mig var det ikke en vanskelighed. Jeg løj, så det fløjtede. En højtidelig kollega talte engang til mig om det. Han sagde med en patos, som var karakteristisk for ham: — Jeg er bedrøvet over, at du, som sognepræst, kunne lyve. Det skal du ikke være, svarede jeg. Personlig var jeg lykkelig over, at jeg var i stand til at lyve troværdigt. Så troværdigt, at ingen af mine kammerater kom i vanskeligheder. Jo vist kunne jeg lyve. Men jeg tror, at det var mere i overensstemmelse med Guds bud at lyve.

Jeg tog det engang frem overfor mine konfirmander. Jeg lærte dem faktisk, at de i samme situation skulle lyve som tyrker. Jeg tror stadig, at det var det rigtige.

Kirken lærte af krigen

Iøvrigt vil jeg sige, at kirken lærte af krigen. Ikke bare den danske kirke, men kirken som helhed. Konfessionerne skiller ikke mere mellem kristne mennesker. De forskellige kirkegrænser interesseret os ikke ret meget mere. Det er en stor lærdom.

I Frøslev mødte jeg engang en flamsk præst. Han var katolik. Vi havde en del med hinanden at gøre. Så hørte jeg en dag, at han var syg, hvorfor jeg stak over for at besøge ham. Han lå i en overfyldt barak . . . nede på gulvet helt inde mod væggen uden lys og luft. Jeg smed mig på madrassen ved siden af ham for at snakke med ham, og jeg kan huske, at jeg sagde: — Ja, jeg er jo kun en luthersk præst. Du regner mig vel for værre end en hedning. Han svarede stille: — Jeg regner dig for min kære broder i Kristus! Tilsvarende oplevelse har seminarierector Poul Holt været ude for og ligeledes pastor Riis på Østerbro.

Hele denne udvikling er gået fantastisk hurtigt efter krigen — undtagen hos nogle snæversynede, konservative, forstokkede indenfor kirken.

Det er ydmygende, at der skulle så meget til som en stor krig for at lære kristne mennesker sådan en selvfølge. Vi skammer os over det. Ja, skriv du bare, at vi skammer os. alt det blod, al denne ondskab. Gud-skelov lærte vi det til sidst.

Da Magle skulle skydes

— Hvad var det værste, du var ude for under dit fangenskab?

— Det indtraf en tidlig, tåget efterårs morgen. Tyskerne tog mig ned i en bil og kørte mig ud til et øde sted, hvor der kun stod et par buske. Der standsede de. Jeg fattede hurtigt situationen, og jeg ventede, at et nakkeskud skulle afslutte det hele. Jeg husker, at jeg tænkte: De svin . . . de kunne da have ladet mig sige farvel til min kone. Så bød de mig en cigaret. Den dødsdømte har jo altid krav på en cigaret lige før . . . Jeg svarede dem: Jeg vil ikke modtage en cigaret af sådan nogle som jer.

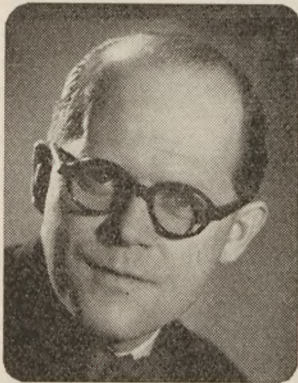
Af en eller anden uforklarlig årsag fortød de deres forehavende. Lidt senere blev jeg kommanderet ind i bilen igen. Så kørte vi pludselig mod Kruså, men så gav lederen blandt dem ordre til at dreje af mod Frøslev. Hvad det var, der fik dem til at ændre planer, står mig ikke klart.

I Frøslev holdt jeg gudstjenester, selv om det var forbudt. En dag blev vi grebet midt under en gudstjeneste. Ved De ikke, at det er forbudt, spurgte den tyske leder. Jo, svarede jeg. På det tidspunkt var jeg ligeglad med, hvad der skete mig. Da tyskerne var borte, fortsatte vi gudstjenesten, og det blev de også klar over. Der var en beskyttende hånd over mig. Til sidst tror jeg, at de glemte mig. Mine papirer blev senere fundet på Staldgården i Kolding, men jeg, personen, var blevet glemt. Og det var godt for mig.

HANS FOSMARK.

Friheds-kollegietanken er banebrydende

Men kollegiebyggeri i dag bør tage ved lære af de erfaringer, der er indhøstet gennem en del år, skriver kontorchef Thorkild Dige

Kontorchef Th. Dige,
Frihedsfonden.

I dag er der en aldeles levende interesse for kollegiebyggeri. Det var der ikke i 1947, da Frihedsfonden lagde grunden til 4. Maj-Kollegierne. I hvert fald kunne Københavns Kommune ikke anvise en grund til bygning af et hovedstads-kollegium til minde om frihedskampen, og annoncekampagner for at finde en grund til købs gav intet resultat. Senere gik det lettere — for andre!

Det er årsagen til, at 4. Maj-Kollegiet på Frederiksberg ligger på lånt grund inde bag gamle huse på Frederiksberg og fra 1970 ikke eksisterer mere — som 4. Maj-Kollegium — men overgår til en institution under Københavns Universitet. Kun med navnet i behold.

Men uden betydning har kollegiet ikke været.

Det var i foråret 1947, at et landsmøde, afholdt i Odense, bestemte, at man på 4. Maj-Dagen i 1947 skulle skabe økonomisk grundlag for 4. Maj-Kollegier i København og Århus. Man gik straks i gang med forberedelser til de største folkefester i Danmarks historie for herigennem at skaffe penge, men i april måned døde

Kong Christian den tiende, og festerne begrænsedes. Til gengæld opfordrede Dronning Alexandrine befolkningen til i stedet for at sende blomster til kongens bære at sende et beløb til Frihedsfondens ungdomskollegier, og det indbragte næsten en million kroner, der sammen med gennemførte arrangementer gav en indtægt på 3½ million kroner.

Monumenter i form af ungdomshuse

Ideen med at bygge ungdomskollegier, der samtidig med at stå som mindesmærker for modstandskampen — brugbare nyttige monumenter — kunne huse de unge, hvis fædre satte liv eller helbred til under frihedskampen, under deres faglige uddannelse, bredte sig som en steppebrand ud over landet med den virkning, vi kender, at i dag ligger der 4. Maj-Kollegier i Ålborg, Århus, Horsens, Esbjerg, Odense og Marstal (for søfolkene), og to kollegier er under opførelse i Åbenrå og Tønder. Det bliver ni 4. Maj-Kollegier ialt, men der har været anmodninger fra mange andre byer om at få et sådant hus til de unge, hvilket er forståeligt. Måske burde der være et ungdommens hus i hver by, sådan som der er huse for de gamle?

Indtil 1947 kendte man i Danmark kun kollegier for den akademiske ungdom, begrænset ovenikøbet kun til den sidste del af studietiden. Blandede kollegier fandtes ikke. For kvinder kun Kvinderegensen. Og kun fattige studerende kunne få en kollegieplads.

Det skulle blive anderledes med 4. Maj-Kollegierne.

Her skulle alle unge, der var inde i en videregående uddannelse, kunne vinde optagelse — kvinder som mænd — hvilket betød, at f. eks. seminarieelever, teknikumstuderende,

4. maj-aften på kollegiet på Frederiksberg.

handelsstuderende, navigationselever, studerende fra Den sociale Højskole kunne bo sammen med teologer, jurister, medicinere o.s.v. Man ville tillige tage hensyn til de helt unge under deres start af studiet på et tidspunkt, hvor de både socialt og menneskeligt var dårligt stillede.

Unge med vidt forskellig baggrund

En sådan sammensætning af unge fra land, by og hovedstad, mindre som bedre økonomisk stillede, i vidt forskellige uddannelser, følte man ville give en sådan forståelse, tolerance og samfølelse, som er forudsætningen for frisind og demokrati, og erfaringer fra 13 års drift af 4. Maj-Kollegiet på Frederiksberg synes sikkert at have bekræftet denne opfattelse, og jeg tror, at lederne af øvrige 4. Maj-Kollegier har samme erfaring.

Men hvad koster det nu at bo på et 4. Maj-Kollegium. Og hvordan leves livet der. Det var vist det, „Pig-tråd“ spurgte mig om. På 4. Maj-Kollegiet i København får man et

dejligt værelse med tilhørende toilet og adgang til telefon og køkken. Der er dagligstue med TV, flygel og radio. Der er motionsrum, adgang til lysbade etc. etc., og det koster kr. 100,00 pr. måned at bo der inclusive den daglige middagsmad.

Det er billigt, ja. Og hvordan kan det lade sig gøre?

Åbent for turister om sommeren

Det har været et ledende princip for bygning af 4. Maj-Kollegier, at de skulle være betalt til sidste krone. Altså være gældsfrie institutioner. Og det betyder meget. Men hertil kommer, at 4. Maj-Kollegierne i Ålborg, Odense og København var de første kollegier i Danmark, der om sommeren åbner sine døre for turister. Det skete allerede i 1951, men i modsætning til kollegierne, der har taget ideen op, bliver de unge ikke smidt ud i sommermånederne. Værelserne bruges kun til turister i den udstrækning, de unge rejser på ferie og hjem. Og de unge rejser meget i vore

dage. I sommer har Tyrkiet, Grækenland, Italien, ja, så galt Afrika og Amerika været rejsemål.

Det er ikke som for nogle år siden, hvor det var sjældent at træffe en mand, der havde været uden for grænserne af vore nabolande.

Pop trives ikke på 4. Maj-Kollegiet

Man må iøvrigt sige, at de unge har det godt i dag. Også den studerende ungdom. Nogle har bil, andre har scooter og motorcykler. De er velklædte, og de har råd til gode, værdifulde adspredelser som teater, koncerter og den slags. Pop trives ikke på 4. Maj-Kollegiet.

En fordel for den menneskelige udvikling

Jeg ved ikke, om landet har råd til at bygge kollegier til ungdommen. Det er næsten uhyggeligt dyrt. Jeg er også meget usikker overfor spørgsmålet om, hvorvidt det studiemæssigt er en fordel for unge at bo på kollegium, men jeg føler mig temmelig sikker på, at det for de unges menneskelige udvikling er en stor fordel at bo sammen med andre unge i studietiden, og jeg tror navnlig, at ideen om at alle unge fra vidt forskellige samfundslag, fra vidt forskellige egne af landet, af vidt forskellig uddannelsesretning — mere praktisk som mere teoretisk — huses under samme tag — er rigtig.

Det tror jeg, det af Undervisningsministeriet etablerede kollegieselskab skulle tænke over.

Jeg tror for resten, at bygningen af 4. Maj-Kollegier har virket som katalysator for det efterhånden rigt florerende kollegiebyggeri i Danmark. Men jeg tror ikke, at man i tilstrækkeligt omfang har øjnene åbne for de nye tanker, der er nedlagt i 4. Maj-Kollegiernes fundats. Jeg tror på, at kollegier skal være gældsfrie. Ellers bliver de for dyre for de unge at bo i. Jeg tror, de skal være blandede, d.v.s. huse alle uddannelsesretninger, og jeg tror, at de økonomisk kan støtte sig til turistudlejning om sommeren. Så støtter de også turistvæsenet og dermed landets valutabalance.

THORKILD DIGE.

Buchenwaldklubben

*H. C. Steen Hansen udnævnt til æresmedlem på 20-årsdagen
for deportationen*

Lørdag den 19. september — på 20 årsdagen for deportationen — afholdt Buchenwaldklubben officiel kranse-nedlæggelse på fællesgravene på fællesgravene på Bispebjerg kirke-gård. Henvendt til de mange frem-mødte medlemmer m. fl. udtalte for-manden, civiloverpolitibetjent S. Juls-gaard Larsen:

20 år er i almindelighed hjemfal-delsestiden for en grav. Dette er for-mentlig et udtryk for, at mindet om den afdøde er så udvisket efter 20 års forløb, at det er acceptabelt, at stedet med hans jordiske rester nu sløjfes for hans vedkommende.

Men denne almindelighed gælder ikke for frihedskampens ofre, hvad-enten det nu drejer sig om heltene i Mindelunden eller vore døde kol-leger her på Bispebjerg kirkegård, de som faldt som ofre for det sam-lede politis modstand over for den tyske besættelsesmagt.

Disse døde kolleger er så langt fra glemte — hverken af den danske stat, politietaten eller af os, deres kammerater i Buchenwaldklubben. Det er vel troligt, at mindet om dem står stærkest aftegnet hos os — ik-ke mindst fordi de — som jeg altid understreger — med den tilfældighed, hvormed døden høstede iblandt os i lejrene — repræsenterer enhver af os. Det kunne have været dig . . . og det kunne have været mig.

I disse 20 år har vi den 19. sep-tember tro mod vort løfte bekranset vore faldne kammeraters grave over hele landet, og vi vil fortsætte der-med. Alle har vi en kammerat eller ven iblandt dem, og lad os dvæle en stund ved deres grave . . . hos disse gode danske mænd, der med deres liv også var med til at betale for vor og Danmarks frihed.

Efter kranse nedlægningen opholdt de fremmødte sig en andagtsfuld stund ved gravene, hvor man kunne glæde sig over de smukke blomster-dekorationer fra embedet, organisa-tionerne og andre, der ved mindet

om den tragiske dag for 20 år siden var mødt op for at ære vore faldne.

Om aftenen samledes i et smukt antal Buchenwaldklubbens medlemmer med damer i „Håndværkerfor-eningen“s selskabslokaler, hvor over-inspektør Rasmussen som en særlig hyldest til „dette specielle selskab“, som han udtrykte sig, havde lagt al sin faglige kunnen og husets formåen i opdækningen til festmiddagen og den skønneste afvikling af denne.

I sin velkomsttale beklagede for-manden, at Buchenwaldklubbens før-ste æresmedlem, politimester Heil-mann, Alborg, var forhindet i at komme til stede. Politimesteren hav-de skriftligt fremsendt sin hilsen til klubben og understreget, at hans æresmedlemsskab i Buchenwald-klubben havde været en af de stør-ste glæder, han havde mødt i sin po-litimæssige karriere.

Videre bød formanden klubbens andet æresmedlem, kriminalassistent Krause, fremmedafdelingen, og frue, et særligt velkommen, og formanden præsenterede herefter for selskabet statsaut. revisor H. C. Steen Hansen og frue, der var indbudte som afte-nens specielle hædersgæster i anled-ning af, at Steen Hansen på 20-års-dagen skulle udnævnes til Buchen-waldklubbens 3. æresmedlem.

Da tidspunktet for denne hand-ling var inde, udtalte formanden bl.a.: Igennem mange år er navnet Steen Hansen indgået i klubbens ge-neralforsamlinger og møder, når det har drejet sig om at referere klub-bens virksomhed. Ikke mindst i de mange års arbejde med tysklands-boden, hvis gennemførelse vi her i klubben betragter som en klar følge af Steen Hansens lederskab, formåen og indsigt.

Men sideordnet med dette har klubben også lært Steen Hansen at kende for hans hjælpsomhed, lige-fremme væsen og smukke ånd. Det var bestyrelsen en stor tilfredsstil-lelse at konstatere beslutningen om

hans æresmedlemskab modtaget af afvigte generalforsamling med spon-tant bifald, og vi har herefter ladet udfærdige et æresbrev med følgende tekst: „For sin indsats i „Fællesud-valget“, for sin tolerance og med-menneskelighed udnævner Buchen-waldklubben statsaut. revisor H. C. Steen Hansen til æresmedlem på 20-årsdagen for deportationen den 19. september 1964“.

Udnævnelsen blev af selskabet konfirmeret med minutlangt bifald, og vort nye æresmedlem gav senere i en smuk tale udtryk for sin glæde over hædersbevisningen.

Senere på aftenen overrakte for-manden gaver fra klubben til æres-medlemmerne og inkluderede heri klubbens mangeårige revisor, krimi-nalassistent Rusholt, der nu forlader etaten på grund af alder, og som herefter ønskedes et langt og lykkeligt otium.

Med taler, sange og senere en lille svingom udviklede denne aften sig for deltagerne som en smuk mani-festation af glæden ved kammerat-skabet og det liv, det dog blev os forundt at leve videre . . .

Buchenwaldklubben, hvis formål det er at give udtryk for taknemme-lighed, lever videre i denne ånd . . .

Amalienborg-vagten

Dagen blev flyttet til Aarhus i år af hensyn til medlemmer fra Jylland — og Hans Broge klarede transportproblemet

Amalienborg-klubben henlagde i år sin sammenkomst til Aarhus. Man lejede skibet Hans Broge, og sejlad-sen blev foretaget fredag aften, så man havde hele lørdagen til rådigh-ed i Aarhus.

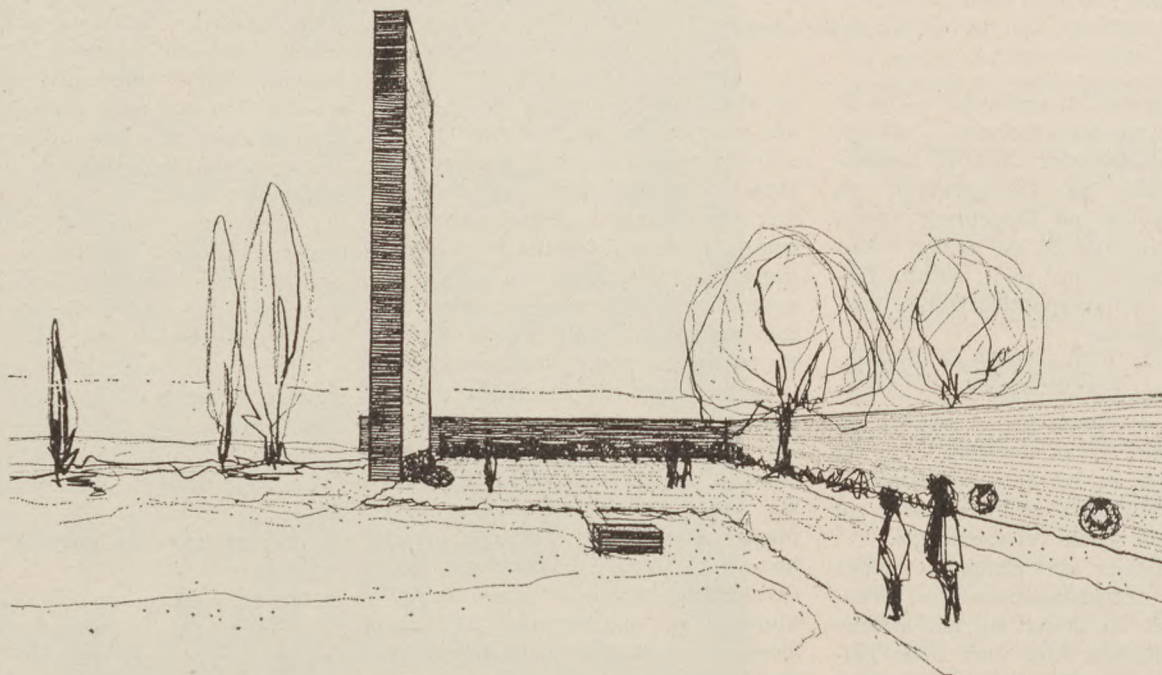
Når man brød traditionen med at holde stævnet i Aarhus, skyldtes det hensynet til de kammerater fra Ama-lienborgvagten, der nu gør tjeneste i Jylland.

Man blev modtaget som byens of-ficielle gæster på rådhuset. Man ned-lagde her blomster ved mindetavlen for de fire medlemmer af byvagten, der satte livet til. Ligeledes nedlag-des blomster ved Christian X's statue på Bispetorvet.

(Læs videre side 147)

NEUENGAMME-PLANERNE

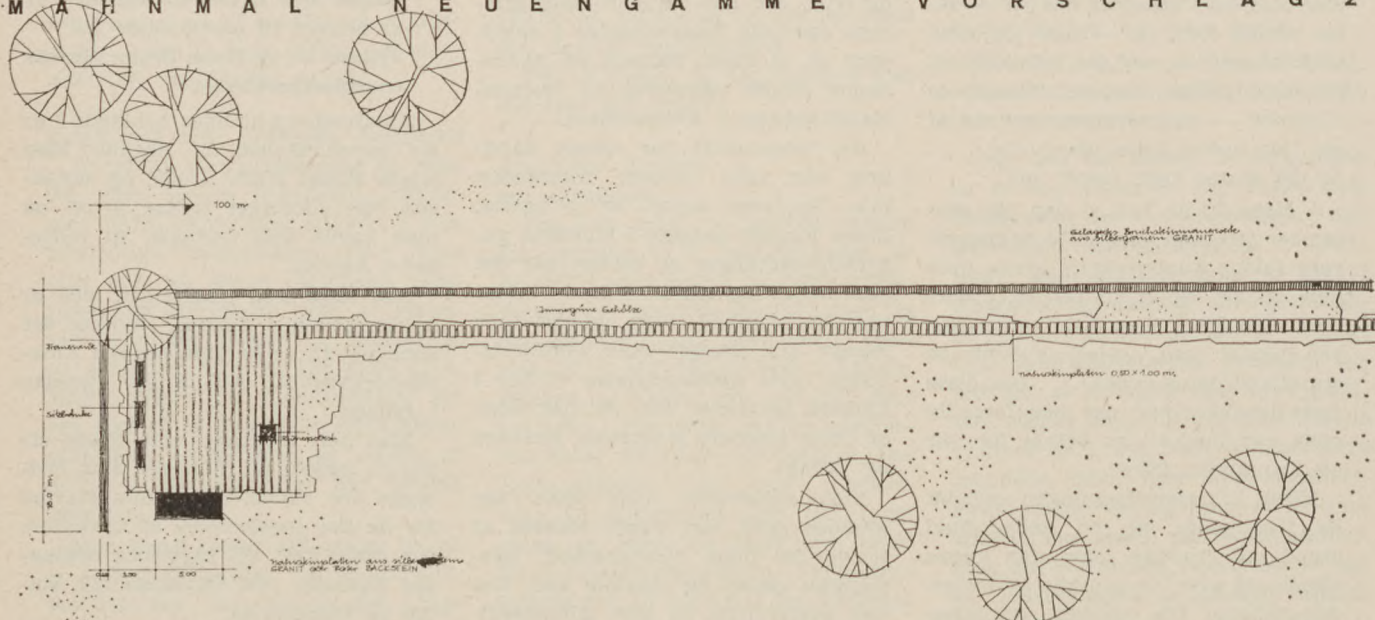

Billedet viser monumentet set fra Heerweg og en del af den 100 m lange mur; langs denne vil man nedlægge nationernes stene. På den korte mur i baggrunden vil der blive opsat navnene på de

mange udekommandoer, der hørte under kz Neuengamme. Til højre for den lange mur har man Klinkerweke og helt til venstre på tegningen ligger den lille obelisk, der blev rejst i 1946, denne

nedlægges og går ind i arealet til parken. Størrelsen af grunden bliver 50.000 m². Foran „skorstenen“ vil man anbringe selve hovedmonumentet — den døende muselmand.

MAHNMAL NEUENGAMME VORSCHLAG 2

M. 1 / 100

V O R E N T W U R F

Smuk Neuengamme-aften i Radiohuset

Gennem smuk sang og musik, manende ord og lodig oplæsning startede indsamlingen til det internationale monument i Neuengamme, hvor 28 nationer vil stå sammen om at tale til eftertiden.

Neuengamme-foreningen arrangerede en sammenkomst i Radiohusets Koncertsal lørdag den 29. august. Aftenen fik et virkelig smukt forløb.

Radiounderholdningsorkestret, dirigeret af Grethe Kolbe indledte med Kai Normann Andersens: Sørgeomarch af musikken til Kjeld Abells skuespil: Silkeborg.

Derefter talte biskop Hans Øllgaard. Biskoppen indledte med at skildre koncentrationslejrenes sult, sygdom og død. Vi så her et barbari, vi ikke havde drømt om, men hjælpssomhed og broderskab skabte lindring for dette helvede på jord, sagde biskoppen.

Vi vidste ikke under selve besættelsen meget om, hvordan forholdene var i koncentrationslejrene, men efterhånden som døden gjorde sin hest blandt stærke og sunde mænd, gik det op for os, hvordan det hele hang sammen, og billederne fra lejrene glemmer vi aldrig.

Vi forstår, at de deporterede fik oplevelser, der kom til at præge dem resten af livet. Dengang kunne vi kun bede for dem, men i dag kan vi hjælpe dem med at rejse et værdigt monument over Neuengammelejrens mange faldne.

Vi, der ikke var i lejren, vil ved vore bidrag vise dem vor solidaritet.

Biskoppen sluttede bevæget med ordene:

Guds fred med vore døde

i Danmarks rosegård.

Guds fred med dem, der

bløde af dybest hjertesår.

Kongelig kammersanger Henry Skjær sang Arne Zachariassens Neuengammesang med tekst af Bjørn Karbo, den danske udgave af sangen om „Die Moorsoldaten“ og Carl Nielsens: „Frihed er det bedste guld“.

Radiounderholdningsorkestret fortsatte med Knudaage Riisagers: Andeligt Sjungekor, hvorefter Ebbe Rode fremsagde sin egen hyldest til Anne Frank:

Anne Frank.
Da Anne var ni fik hun
at man skulle se hendes gode
Tør hun paa et Loft fra hun
maatte hun videre bøde.
Det var i Belsen hun døde.
Alverdens Spermænd og Boyer!
Dette er Menneskets Ley.
Et stemplet Barn, et Flygtningebarn
der dør i en Røjraadslejr.
Jeg raaber til Jer: Gør bedre Gavn
i Annes Navn!

Ebbe Rodes digt til Anne Frank, skrevet med forfatterens håndskrift til bladet Pigtråd.

Han sluttede med Moritz Schulstein: Jeg så et bjerg.

Med Svend Saaby som dirigent sang underholdningskoret: „Det haver så nyligen regnet“, „Vort sprog gør ikke store spring“ og Emil Reesens: „Lyse Land“.

Derefter besteg general Fl. B. Lar-

(Fortsat fra side 145)

Desuden besøgte man mindeparken i Marselisborg, ligesom en deputation nedlagde blomster ved mindepladen på politigården.

Efter frokosten på Ceres aflagde man besøg i „Den gamle By“, Man havde nu et hårdt tiltrængt pusterum, inden man gik til middagsbordene på Frederikshøj kro.

20-årsdagen blev holdt i den ånd,

som formanden, kriminaloverbetjent Frank Zorn sætter pris på — værdig, i mindet om de faldne kammerater, festligt og fornøjeligt i glæden over at have fået lov til at overleve.

Amalienborgvagten gjorde tjeneste lige til 10. juni 1945, da den afløstes af garden.

sen, selv fange fra Neuengamme, talerstolen. Han sagde bl.a.:

Navnet Neuengamme var næppe ret kendt i Danmark i august 1944, og dog var allerede næsten 50.000 fanger gået ind gennem lejrens porte. Langt over 50.000 fanger yderligere skulle komme til Neuengamme, og over en tiendedel af dem skulle være danske.

Neuengamme var jo stamlejr for alle gendarmerne og for de langt over 1.000 modstandsfolk, der i sidste halvdel af 1944 og januar 1945 blev deporteret direkte til Neuengamme, og den blev gennemgangslejr for vore overlevende kammerater fra Dachau, Sachsenhausen og Stutthoff, for de 2.000 politifolk, ja for så godt som alle danske fanger i tyske fængsler og lejre.

Et overmål af retsløshed, lovløshed og ondskab

Da var dens navn blevet kendt. Den var blevet et begreb om et sted, hvor livet levedes på et mindstemål af materielle fornødenheder, men på et overmål af retsløshed, lovløshed, ondskab og det, der måske er værst for mennesket, en håbløshed, der var så godt som total.

Hvad der skete dengang er nu historie, og om mindre end et år er der gået 20 år, siden SS-vogternes kontrol med fangerne ophørte, en kontrol, der, i de sidste timer den blev udøvet, kostede mere end 7.000 fanger livet.

Generalen gik derefter over til en omtale af fremtidsopgaven og sagde:

Det hører fortiden til, og når vi i dag igen sender tankerne de 20 år tilbage, er grunden den, at Neuengammefanger fra alle de 28 lande, der var repræsenteret i lejren, i 20-året for dens ophævelse vil rejse et Neuengamme-monument. Fangeformationer fra de forskellige lande har i enighed, og uanset om de er beliggende øst eller vest for jerntæppet, taget initiativet hertil.

De står dog ikke alene i deres arbejde. Senatet i Hamborg, altså repræsentanter for en del af styret i Tyskland i dag, har stillet noget af lejrens areal og et betydeligt pengebeløb til rådighed. Arbejdet gøres i

erkendelse af, at der er en dobbelt grund for det monument.

På den ene side et ønske om at sætte et varigt, et synligt minde over dem, der døde i kampen for deres fædreland, for frihed, for ret eller hvad der nu var drivfjederen for den enkelte.

På den anden side et ønske om, at det, der skete i Neuengamme, ikke må blive glemt.

Det kan være rigtigt, at tidligere fanger ikke ønsker at tale om den tid, eller at blive mindet om den.

At hindre gentagelse

Men en af forudsætningerne for at hindre gentagelser er, at det, der dengang skete, ikke bliver glemt. De, der ikke oplevede den tid, og ikke har ansvar for dens tildragelser, må gøres bekendt med den og må mindes om, hvad en afsporet politik kan misbruges til, og det er glædeligt, at fangerne og Hamborgs borgere kan enes i det synspunkt.

Vi var under 20.000, der overlevede, og vi danske og nordmænd kan vel først og fremmest takke Dansk og Svensk Røde Kors derfor.

Generalen sluttede med følgende appel:

Vi, der ikke bukkede under, må sammen med de mange, der føler, at de 85.000 fanger, der satte livet til i lejren, og om hvis jordiske rester man i de færreste tilfælde har nogen viden, har et rimeligt krav på et synligt minde, så de og deres skæbne ikke for let går i glemmebogen, vi må medvirke til rejsningen af mindesmærket, der skal være

— en manen til de levende om at forhindre gentagelser af den galskab, som vi og vor generation har oplevet, og

— til ære for dem, der døde som ofre for denne galskab.

Under den stod vi sammen og kunne i fællesskab løse opgaverne.

Lad os håbe, at fangetidens samarbejdsånd og gensidige hjælpsomhed også må vise sig i denne opgave, og at de, der landet over har sympati for tanken, vil medvirke, således at også Danmark yder sit bidrag til denne opgaves løsning.

Det smukke program afsluttedes af formanden for Landsforeningen af

kz-fanger fra Neuengamme, overpostbud E. H. Grome Nielsen, der henviste til, at man kræver af os, at vi skal glemme, men vi må svare: Vi kan ikke glemme.

Vi ønsker ikke monumentet i Neuengamme opført, fordi vi bærer nag, men vi ønsker det rejst for den tyske ungdom, for at skåne fremtiden for en gentagelse.

Til tonerne af Carl Nielsens: Forspil til 7. billede af Helge Rodes skuespil „Moderen“ mundede aftenen ud i en virkelig skøn hyldest til den solidaritet, der vil værne om ofrenes minde samt bringe et budskab til eftertiden. JOHS. FOSMARK.

Vi erindrer om, at indsamlingen har giro 205. Hertil indbetales alle bidrag, små såvel som store.

FOREDRAGSRÆKKE I FLENSBORG OM DANMARK 1940—1945 I FLENSBORG FOLKE- UNIVERSITET

Flensborgs Folkeuniversitet, der er en institution nært knyttet til Dansk Centralbibliotek, vil i en foredragsrække i vinter søge at belyse det omfattende emne: „Danmark under besættelsen“. Det vil ske på videnskabelig basis.

Det første foredrag fandt sted onsdag den 23. september på Dansk Centralbibliotek. Foredragsholder var cand. mag. Hans Kirchhoff, København, der talte om forudsætningerne for den 9. april med belysning af Skandinaviens stilling i stormagtspolitikken i 1939 og 1940.

Hans Kirchhoff er knyttet til „Udgiverselskabet for Danmarks nyeste Historie“, som i disse år kulegraver besættelsestidens dramatiske og modsætningsrige tidsrum. Hans opfattelse er, at årsagerne til Danmarks besættelse bør søges uden for Danmarks grænser, ikke i indenrigspolitiske forhold. Det hævdes, at tyskerne angreb på Danmark og Norge den 9. april 1940 stod i forbindelse med vestmagternes planer om at besætte Narvik og eventuelt de svenske malmgruber. Kirchhoffs teser har vakt en del diskussion i københavnske blade.

Sammenhold i topklasse

50'erne fra Porta mistede 40 pct. af kammeraterne, men sammenholdet efter befrielsen er en hyldest til de faldne og en hjælp til de trængende.

Formanden,
overlæge, dr. med. Jørgen Kieler.

50'erne fra Porta holdt årsmøde søndag den 13. september i København.

Det blev møde nr. 19 i rækken, og dagen fik sit særlige præg derved, at man kunne notere sig 20 års dagen for deportationen.

Man havde i den anledning ønsket at indbyde nogle udenlandske kammerater, både polakker, russere og franskmænd for at nævne eksempler. Men ideens realisation stødte på den vanskelighed, at man faktisk kun lå inde med få fuldstændige navne; for ofte kendte man jo fra lejren kun fornavne eller dæknavne og ingen efterkrigstidsadresse.

Men for to franskmænds vedkommende kunne man sende indbydelse, og Victor Pidel og hans hustru kom som dagens gæster. Han blev hjertelig takket og hyldet for fremragende tjenester overfor danskerne, der arbejdede i de sundhedsfarlige minegange. — 40 pct. af danskerne døde.

Endvidere var kontorchef Dige fra Frihedsfonden indbudt. Dertil kom to af 54'erne — to, der er optaget i 50'ernes vennekreds.

Tilslutningen til årsmødet var så stor, at man kan tale om en mødeprocent af 75.

Man samledes ved Hovedbanegården, sådan som traditionen byder, og gik derefter til mindesmærket for den ukendte kz-fange ved Helligåndskirken, hvor der blev nedlagt blomster. Senere lagde man blomster i Ryvangen og dvælede en stund ved henrettelsespladsen.

Der blev lagt blomster ved alle 50'ernes grave i Ryvangen, ligesom der var draget omsorg for, at alle 50'ernes grave ud over hele landet fik blomster samme dag.

Udflugten er „ud i det blå“. Kun bestyrelsen ved, hvor man tager hen. I år tog man til Helsingør.

Formanden, dr. med. Jørgen Kieler oplæste navnene på alle dem, der var gået bort det sidste år.

Ved generalforsamlingen blev navnene på samtlige overlevende læst op og adresserne a'jourført. Havde man mistet forbindelsen med en kammerat, fik en tilstedeværende kammerat den opgave at besøge ham og genknytte forbindelsen og skaffe oplyst, hvordan det går ham.

☆

50'erne fra Porta har formået at bevare et smukt sammenhold. Årsmødet betegner for ex-fangerne en stor oplevelse. De kommer, ligegyldigt hvilken politisk farve de har — og yderpunkterne til begge sider er også repræsenteret.

Foreningen har ydet støtte gennem årene til kammerater, der trængte, og i tilfælde, hvor foreningens egne midler ikke strakte til, har man formidlet kontakter til mere formående kilder.

Årsmødet er en dag, hvor man sætter hinanden stævne fra hele landet, en dag man ser hen til med glæde og med forventning.

F-k.

Gestapofangerne

FORENINGEN GESTAPOFANGERNE for Randers og omegn

Mandag den 19. oktober kl. 19.30 afholdes filmaften på restaurant „Rosen“, Gasværksvej 1.

Der vises farveoptagelser fra landsstævnet i Oslo og fotografier fra besættelsen.

Bagetter samles vi ved en kop kaffe og et par klemmer til 6,00 kr. incl. drikkepenge.

Tilmelding til formanden på telefon 2 51 30 i kontortiden.

Pårørende er velkommen.

NYVALG AF FORMAND

Foreningen Gestapofangerne for Randers og omegn afholdt generalforsamling den 14. september 1964 på P. Smeds Hotel.

På grund af formandens sygdom åbnede næstformanden, J. Fuks mødet og foreslog forhenværende minister Juul Christensen som dirigent. Dette vedtoges med akklamation. Dirigenten konstaterede, at generalforsamlingen var lovligt indvarslet og gav ordet til næstformanden, der aflagde beretning for tiden siden sidste generalforsamling. Næstformanden nævnte landsstævnet i Oslo, der havde været en oplevelse for deltagerne, såvel 17. maj arrangementet som de særlige arrangementer, vore norske fangekammerater havde arrangeret. Næstformanden nævnte mindehøjtidelighederne i Hvidsten og på Ndr. Kirkegård og fremhævede særligt, at det i år var blevet ekstra smukt ved Gerda Rasmussens udsmykning af gravene og ideen med de levende lys ved mindetavlen.

Næstformanden meddelte, at formanden, revisor E. Christiansen, på grund af svigtende helbred havde set sig nødsaget til at nedlægge sit hverv som formand og af samme grund ikke kunne være til stede i aften.

Ligeledes meddelte næstformanden, at foreningens fanebærere, Barner Andersen, havde frasagt sig hvervet af personlige grunde.

Efter beretningen var der en kort diskussion om foreningens berettigelse. Alle, bortset fra et medlem, mente, foreningen var berettiget. Det enkelte medlem syntes, fremmødet ved generalforsamlingen og andre arrangementer var for ringe, og at foreningen derfor havde udspillet sin rolle. Beretningen blev godkendt. Kassereren, fabrikant Sigfred Jensen, forelagde det reviderede regnskab, der viste fremgang og slutte-

**A. FRØKJÆR
CHRISTENSEN
AUTOLAKERERI**

RENTEMESTERVEJ 61
TLF. TAGA 2627

VIKTORIA VINDUET
VESTERBROGADE 6 C
KØBENHAVN V.

**MIDTSJÆLLANDS
RENSERI**
MODERNE RENSNING udført med
gummelidsugs Omhu

TØLLØSE TEGLVÆRK
TØLLØSE

MARIUS RASMUSSEN
KØD. OG FØDEVAREFORR.
TØLLØSE - TLF. 20

**MIDTSJÆLLANDS
BOGTRYKKERI**
TØLLØSE

M. CHRISTOPHERSEN
Isenkram - Køkkenudstyr -
Glas - Porcelæn
Jernbaneplassen 15 - Kgs. Lyngby

**EUROPÆISKE
VARE- & REJSEGODSFORSIKRING $\frac{1}{8}$**

AAGE DAHL & CO.
BLAAGAARDVEJ - N.

Der skal stå Dahl i kanten...

MICHAELS EFTERFØLGER

MARTIN MADSEN
BLAAGAARDSGADE 29 - N. - TLF. C. 13721

BRYLDS BOLIGMONTERING

BLAAGAARDSGADE 28 - TLF. NO 6712 - 6718

HOTEL EUROPA

H. C. ANDERSENS BOULEVARD 50 - V.

SORØ STOLEFABRIK
AKTIESELSKAB

HELGE RASMUSSEN
SLAGTERMESTER
STATIONSVEJ 12 - HOLTE

M. FOLMER ANDERSEN

RAADG. CIVILINGENIØR
LYNGBY HOVEDGADE 47
KGS. LYNGBY

de med et mindre overskud. Regnskabet blev enstemmigt godkendt.

Efter regnskabet gik man over til valg.

Til formand valgtes arkitekt Ove Ch. Lembcke, medens næstformanden, J. Fuks, og bestyrelsesmedlem, entreprenør Erik Andersen, Møllerup, blev genvalgt.

Til ny fanebærer blev entreprenør Erik Andersen udpeget.

Generalforsamlingen sluttede med, at den ny formand bragte dirigenten en tak for ledelsen af generalforsamlingen og udtrykte med forsamlingens tilslutning en tak til foreningens formand gennem 14 år, revisor E. Christiansen. Formanden meddelte, at han ville sende et brev til den afgående formand og her søge at tolke foreningens tak.

Aftenen sluttede med fælles kaffebord, hvor der blev drøftet kommende arrangementer og sludret „kan du huske“.

En god aften.

Sjællandsafdelingen

AKTUEL AFTEN

Afrika behandles af kyndig mand

Det sorte Afrika er en verdensdel, der i dag spiller en rolle i verdenspolitikken. Indtil for en halv snes år siden var det kun Nordafrika og Sydafrika, der for den hvide mands bevidsthed havde nogen selvstændig politisk mening.

Meget er ændret, og i dag er der opstået nye stater, hvis politik vi har svært ved at sætte os ind i. Ligeså lidt som den europæiske politik ville være forståelig for os, hvis vi ikke kendte Europas historie, lige så lidt har vi mulighed for at sætte os ind i begivenhederne i det sorte Afrika, hvis vi ikke ved, hvad der er gået forud.

Det er derfor Sjællandsafdelingen en stor glæde at kunne indkalde til et møde med *Afrikas historie* som emne og med museumsinspektør R. Meyer-Heiselberg som foredragsholder.

Mødet bliver fredag den 16. oktober kl. 20 på Bispebjerg Skole, og

Kammeraternes

Hjælpefond

er de raske kammeraters hilsen
til de syge.

foredraget vil blive ledsaget af farvelysbilleder.

R. Meyer-Heiselberg, der er gammel fangekammerat, vil give os en særdeles interessant aften, og vi opfordrer derfor alle medlemmer og venner af foreningen til at møde. Alle interesserede er velkomne, og man kommer nemt til Bispebjerg Skole, der ligger tæt ved Tuborgvejen og sporvognslinierne 16 og 19.

Landsforeningen

Foredragsholdere

Gestapofangerne har i år gennemført foredrag på 115 skoler over hele landet den 29. august. Vi er meget glade for, at vi har kunnet imødekomme ønsker om foredragsholdere fra alle de skoler, der meldte sig i tide.

Pressen og skolerne har vist vort arrangement stor interesse, og vi kan derfor forvente, at man til næste år får brug for flere foredragsholdere.

Vi vil derfor opfordre alle tidligere modstandsfolk, der vil hjælpe os i denne foredragsvirksomhed, om snarest at melde sig til lektor Jørgen Barfod, Ved Fortunen 10 A, Lyngby. Hvadenten man melder sig som foredragsholder eller ej, vil man tillige kunne yde en god støtte ved at indmelde sig i landsforeningen Gestapofangerne. Aktive medlemmer er mænd og kvinder, der har været interneret på nationalt grundlag i årene 1940—45, og passive medlemmer er andre, der vil støtte foreningens formål ved deres medlemsskab. Skriv også herom til Jørgen Barfod og angiv evt. tidspunkt for internering.

★ ★ ★ Hende derhjemme

Det er vist en kendsgerning, at hende derhjemme ikke endnu har haft ordet.

Kvinder og mænd har skrevet om oplevelser her og under deportationen. men hende, der gik derhjemme i angst og spænding, har man ikke tidligere læst om.

Vi bringer i dette nummer tredje afsnit af en fortsat skildring, skrevet af en kvinde, hvis mand pludselig forsvandt for hende.

III.

Det er pakkedag i Vestre Fængsel, og Inga har travlt med at finde rent undertøj frem til Thor. Hun har opdaget, at på Dagmarhus ved de ikke besked med, hvad der sker ude i fængslet, og hun vil nu forsøge, om hun kan få rent tøj ind til ham.

En del lækkerier har hun også med samt franskbrød og smør. Kufferten er tung, og hun maser sig op til sporvognen.

Den første vogn er helt overfyldt, og da den næste kommer, står hun parat, hun skal med, hvis hun skal nå ud i fængslet til rette tid. Hun når så vidt, at hun får den ene fod ind på forperronen, men idet hun vil løfte kufferten ind, blev hun brutalt skubbet til side af en ung mand.

Hun faldt med den tunge kuffert og var på et hængende hår nær blevet kørt over af sporvognen.

„Jeg må prøve at få en bil,“ sagde hun grædefærdigt. Men det var også svært.

Da den første taxa kom, blev den standset af en svær herre, lige før den nåede hende.

Da den næste kom, rakte en ung herre hånden frem samtidig med Inga, og da bilen var ved at standse, smuttede han om på den anden side, åbnede vogn døren og smed sig ind på sædet, medens han råbte: „Jeg kom først.“

Et par store drenge, der havde set hendes anstrengelser, og som måske øjnede en chance for at tjene en lille

$\frac{A}{S}$ BANKEN FOR SORØ OG OMEGN

SORØ STAKITFABRIK

KONGSKILDE MASKINFABRIK $\frac{A}{S}$

TLF. KONGSKILDE 119
PR. SORØ

**SORØ SPARE- OG
LAANEKASSE
SORØ**

ELIAS B. MUUS

AKTIESELSKAB
KERTEMINDE

MASKINFABRIKEN SIO $\frac{A}{S}$

ODENSE

MØLLER & CO. $\frac{A}{S}$

ODENSE

**A/S SAVMØLLEN
i
ULLERSLEV**

FRED. FUHRMANN

BOGBINDERI
ODENSE

**SPARE- OG LAANEKASSEN
FOR
BOGENSE OG OMEGN**

BOGENSE

JERNSTØBERI & MASKINFABRIK

**JOHS. VESTMARK
CEMENTSTØBERI
SINDAL**

DYBRO JØRGENSEN

AKTIESELSKAB
SINDAL

BANKEN FOR BRØRUP OG OMEGN

AKTIESELSKAB

BRØRUP SPAREKASSE

BRØRUP

**RØDDING KORN- OG
FODERSTOFFORRETNING A/S**

FREDERIKSHAVN

JERN- & STAALFORRETNING $\frac{A}{S}$

**BY- OG LANDBOSPAREKASSEN
i
FREDERIKSHAVN**

AKTIESELSKABET

FREDERIKSHAVNS BANK

skilling, tilbød hende at få fat i en bil. De løb et stykke ned ad gaden, og langt om længe lykkedes det dem at få en chauffør til at standse.

Inga lod et kronestykke falde ned i den ene drengs hånd. „Del den,“ sagde hun, idet hun anbragte sig selv og kufferten i bilen.

„Til Vestre Fængsel,“ oplyste hun henvendt til chaufføren. Men hvad gik der dog af drengene. De stillede sig begge op i den åbne vogndør.

„Skal De ud til fængslet?“ spurgte de i munden på hinanden. „Ja,“ sagde Inga.

„Har De nogen, der sidder derude?“ forhørte drengene videre.

„Ja, min mand sidder i den tyske afdeling.“

„Så skal vi ingen penge have for vor ulejlighed,“ forsikrede de to små patrioter og gav hende pengene tilbage.

☆

Det var en anselig skare, der efterhånden var blevet samlet i skuret lige ved indkørselen. Inga tog sit nummer og satte sig på en hård træbænk for at vente til hendes hold skulle af sted. En ung mand gik rundt og hviskede til de forskellige, og Inga sad og fulgte ham med øjnene. Hvad mon han ville? Nogle rystede på hovedet, når han talte til dem, andre så ud til at give ham oplysninger, i hvert fald tog han blyant og papir frem og noterede op. Flere gange så hun også, at han tog nogle småpakker op af en taske, han gik med i hånden, og lod dem glide ned i de andres kufferter eller tasker.

Til sidst nåede han ned til indgangsdøren, hvor Inga sad. Han bøjede sig ind imod hende og spurgte med sagte stemme: „Skal De i den tyske afdeling?“ Da Inga svarede ja, tilføjede han: „Må jeg få Deres navn og adresse.“ Da Inga gav ham det, så han interesseret på hende og udtalte: „Ja, jeg kender hele sagen.“ Han jog hånden ned i tasken og tog tre pakker cigaretter op: „Tag dem med til Deres mand. Det er godt at have cigaretter til at bestikke med.“

Så blev hendes hold råbt ud, og

nu gjaldt det om at følge med og holde sin plads.

Kufferten var tung, og hun døjede med at holde trit. En politimand fulgte dem alle ned til den tyske afdeling, og her fik de igen lov til at vente. Der havde været luftalarm, og fangerne havde derfor ikke fået deres middagsmad til sædvanlig tid, men var nu ved at spise.

Der lød mange vittigheder på tyskernes bekostning. De har nok været bange, var den almindelige mening.

Det var rasende koldt, og de frøs alle rent umenneskeligt og begyndte at gå frem og tilbage i fængselsgården og stampe i jorden.

I cellevinduerne sad fangerne og fulgte dem med øjnene. Nogle genkendte deres kære, en ung pige fik øje på sin kæreste, der sad i stueetagen, og hele eftermiddagen gik hun frem og tilbage foran cellevinduet. Et meget ejendommeligt stævnemøde.

Inga forsøgte at finde ud af, hvor Thor sad. Hun vidste, han sad på anden sal i nr. 263, og hun talte og talte. Midt på bygningen var der et vindue, der var mørkelagt, og da hun nåede til den mørke celle, mente hun, at der måtte hans nummer være. En heftig angst jog igennem hende. Sad Thor i den mørke celle? Mon hans sag var så alvorlig? Hun lod sine øjne løbe langs vinduerne i de nærmestliggende celler; men ingen af de fanger, der fulgte hende med øjnene, lod til at kende hende. Hun kunne kun se de blege ansigter bag tremmevinduerne; men Thor ville sagtens kunne genkende hende.

Så blev endelig porten til selve fængslet åbnet; men kun tre fik lov til at komme ind.

Hvad mon de nu havde hittet på? Hver gang var der nyt drilleri.

De tre kom hurtigt ud igen, og de så meget modløse ud. En ung kvinde græd heftigt.

„Hvad er der på færde,“ spurgte de andre udenfor.

„Vi fik ikke lov til at aflevere vore pakker. Fangerne har kigget ud gennem cellevinduerne.“

„Det er da tyskernes egen skyld,“ råbte en svær herre.

„Der er da ingen af os, der har bedt om at stampe rundt i fængselsgården i denne kulde i flere timer.“

Det var mørkt, inden Inga slap ind i fængslet. Hun var meget spændt på, om hun fik lov til at aflevere sin pakke. Det lod dog til, at der var faldet lidt ro over gemytterne derinde, og hun fik lov til at få hele kuffertens indhold op i cellen til ham, og hun stod nu og ventede på, at fangevogteren skulle komme ned med snavsetøjet. Der var summen og spektakel.

Pludselig hørte hun sit navn blive nævnet. Det rungede i det store rum, og Inga så sig fortvivlet om. Det var Thors røst; men hvor var han. Atter og atter hørte hun ham råbe hendes navn. Hun så op. Deroppe på balkonen stod han, og de vinkede til hinanden; han så bleg ud.

Men nu fik fangevogteren øje på ham og begyndte at skælde, som kun en tysker kan det. Thor listede af, og Inga måtte gå. Men de havde set hinanden, og det blev dagens store oplevelse.

Inga følte, at nu kunne hun igen tage en tårn, og hun vidste, at Thor havde det på samme måde.

Bare de nu ikke hævnedes sig på ham og straffede ham for det.

„Er Deres mand ikke kommet hjem endnu?“ Inga snurrede rundt og stod nu ansigt til ansigt med den mand, der havde truet med at sprænge døren den aften, der havde været husundersøgelse. Hun så prøvende på ham.

„Nej, men det er De vel ikke uvidende om. Hvor længe tror De, han skal være her?“

Han stod og så alvorligt på hende. „Jeg ved det ikke. Skal jeg skaffe Dem det at vide?“ spurgte han.

Inga nikkede. „Ja, jeg vil gerne vide det.“

Hun så nøjere på ham. Han var ikke nær så frygtindgydende som den aften, han havde været med gestapomanden. Nu så han nærmest sørgmodig ud, og hun fik et levende indtryk af, at hun stod overfor et dybt ulykkeligt menneske.

„Hvordan får jeg så besked?“ spurgte hun.

SØNDERBORG ANDELS- SVINESLAGTERI SØNDERBORG	SOLOFABRIKEN ^{A/8} SØNDERBORG
CENTRALTRYKKERIET SJÆLLANDSGADE SØNDERBORG	AABENRAA AUTOMOBILSELSKAB ^{A/8}
TH. LAWÆTZ Specialforr. i FOTO og KINO NØRREPORT 14 - AABENRAA	NIELS A. NIELSEN OG SØN FARVEHANDLER - AABENRAA
MICHELSSEN & JACOBI HADERSLEV	HADERSLEV BYS SPARE- OG LAANEKASSE HADERSLEV
»AMARYLLIS« HANDELSGARTNER A. HANSEN GRAM	SØNDERJYLLANDS KREDITFORENING HADERSLEV
HADERSLEV BANK AKTIESELSKAB TOFTLUND FILIAL	PADBORG DAMPVASKERI
TOFTLUND TRÆLASTHANDEL A/S LASSEN SCHMIDT	PETERSEN & KNUDSEN PADBORG
J. N. JEFSEN BØGER - PAPIR - MUSIK TØNDER - TLF. 22341	TH. LAURSENS BOGTRYKKERI TØNDER
GRAM TÆPPEFABRIK AKTIESELSKAB GRAM	TØNDER LANDMANDSBANK ^{A/8} TØNDER
N. P. OLSENS EFTF. SVEND AAGE LUND Guld - Sølv - Ure og optik EBELTOFT	HOLGERS RENSERI SLOTSGADE 11 - GRAASTEN
EBELTOFT FREVI SKOFABRIK	SPAREKASSEN FOR EBELTOFT BY OG OMEGN
	H. LYNGE NIELSENS TØMMERHANDEL EBELTOFT
	AKTIESELSKABET AARHUUS PRIVATBANK EBELTOFT AFDELING
	UNION-BANK ^{A/8} FLENSBURG

„Jeg skal skrive til Dem,“ lovede han.

„Tak,“ sagde hun. Og impulsivt gav hun ham begge hænder. Han trykkede dem hårdt og vendte sig derefter hurtigt om, men Inga havde set tårerne i hans øjne.

Hun skyndte sig ud af fængslet. Der var mørkt og tåget, og regnen silede ned, men Inga ænsede det ikke, hun havde set Thor! Og hun havde fået en god pakke ind til ham, samt rent tøj.

Da hun nåede hjem, lå der et illegalt brev i entreen fra Thor. Febrilsk rev hun konvolutten op. Brevet var skrevet på et stykke toilet-papir i knappe vendinger:

„Min lille elskede!

Jeg elsker dig og længes så inderligt efter dig. Tak for tæpperne, nu fryser jeg ikke mere. I går fik jeg en cellekammerat. Han er fabrikant og hedder Berg, og vi deler alt med hinanden, beder vor aftenbøn og synger vore salmer sammen. Hvis du bliver afhørt af Gestapo, så ved du intet. Nægt at du kender det mindste til mit arbejde, så kan jeg bedre klare mig i forhørene. Få Svend bort, så kan jeg skyldte alt på ham. Men vær sikker på, at han er i sikkerhed, og send så bud. Jeg får en tysk politimand til at aflevere brevet. Giv ham en god drikkeskilling. Gud bevare dig. Jeg er ved godt mod.

Din Thor.

☆

Det var et dejligt brev. Thor var ikke alene mere; men havde en kammerat, som han kunne dele alt med. Thors ensomhed i fængslets celle havde hvilet tungt på hende. Hun kendte Thor og vidste, at for ham var det ulideligt ikke at have een at tale med og meddele sig til. Det måtte jo også være skrækeligt at gå alene i en trang celle, fuldstændig uvirksom, og det var dobbelt svært for Thor med hans naturel.

„Tak,“ hviskede hun og så mod himlen.

Bøger

Niels Jørgensen: „På det tyske Slavemarked“. Stig Vendelkærs Forlag, Kbh. 1964, 167 sider, kr. 19,50.

Bogen har som undertitel „Dansk Journalists Oplevelser i tysk Koncentrationslejr“. Nogle af os vil ikke genkende, for det er jo redaktør (ved „Dagens Nyheder“) Niels Jørgensens bog fra efteråret 1945, der nu næsten 20 år efter uforandret er blevet optrykt og udgivet påny. Da bogen udkom første gang, vandt den hurtigt en ubestridt position som den af de danske bøger om samme emne, der mest sagligt gav et uretoucheret billede uden romantiske forsiringer af de danske fangers oplevelser i de tyske KZ-lejre. Dertil kom, at grundlaget ganske vist var Niels Jørgensens personlige oplevelser, men også under de forhold vedblev han at være den erfarne og dygtige skribent og journalist, der havde evne til at se og høre, hvad der foregik omkring ham, fastholde det set og hørte og aflægge en levende beretning derom for os andre. Vi læser derfor ikke blot om, hvad Häftlingen N. J. oplevede i Neuengamme og Alt Garge, men vi får et indblik også i nogle af de andre KZ-lejre. Og da alt det selvoplevede plus det set og hørte går igennem et levende sind, bliver bogen desuden til en dansk mands vurdering af dette ækle led i den nazistiske drøm om et „nyt nationalsocialistisk Europa under tysk overledelse“. Det er ikke det mindst værdifulde ved bogen.

Forfatteren har forsynet den nye udgave med et nyt forord, der indeholder den interessante bemærkning: „Ganske vist chokeres jeg selv lidt ved at læse den i dag.“ Det er forståeligt. Men det chokerende er ikke — hvad nogle vel vil synes — de „makabre“ passager, der er her og der. Hvis de ikke var der, ville beretningen jo ikke være fand. Men det chokerende er — som forfatteren også antyder — at det ikke er tyskerne alene, der kunne synke så

dybt ned i umenneskelighed og per-versitet. Men muligheden ligger i os alle, hvad jo bl. a. ses af de danske hippoer og de norske quislinger, der ofte — om muligt — var værre end tyskerne. I kirken har vi vidst det i 2.000 år. Den moderne psykologi har lært os om den „kælderetage“ i vort sind, der rummer muligheder for både godt og ondt. „Nu ved vi, hvad kampen gælder,“ skriver Niels Jørgensen. Ja, forhåbentlig ved vi det. Den gælder nemlig — 20 år efter som dengang — kampen for frihed, den virkelige frihed, hvor jeg er bundet i ansvar og pligt overfor Gud og mit medmenneske.

Niels Jørgensens bog er en samtidig beretning, et aktstykke med til-løb til en vurdering af dette aktstykke, nemlig hvad vi kan og skal lære deraf. De ville være ønskeligt, om forfatteren ville skrive en 2den del om, hvad vi mennesker så fik lært af dette grovkornede udbrud af „kælderetagens“ negative kræfter.

Overmåde værdifuld er den til bogen knyttede navneliste — med fødselsdag og dødsdag og -sted — for alle de 620 kammerater, der „ikke kom hjem“. Hvorfor slap du og jeg for at have vore navne med på denne liste? Ingen af os ved det. Men det ved vi, at en sådan navneliste forpligter. Tak, fordi den kom med. Den gjorde bogen endnu meget rigere — i hvert fald for nogle af os.

HANS MAGLE.

✱

Helge Larsen: *Det begyndte i 1945*. Forlaget Tiden, 1964, 154 s. Kr. 9,50.

Bogens første kapitel er en fortsættelse af forfatterens bidrag i bogen „I tysk Fangenskab“ om sine oplevelser i Stutthof koncentrationslejren og slutter med tragedien i Neustadt-bugten, hvor størsteparten af vore medfanger fra Neuengamme omkom, da RAF sænkede skibene „Cap Arcona“ og „Thielbeck“.

Hertil følger man forfatteren med sympati, men så gør undertitlen „En oversigt over udviklingen i Tyskland i årene 1945—1963“ sig gældende. Det er forholdet mellem Vest- og Østtyskland, specielt Vest- og Øst-

Berlin, forfatteren har sat sig til opgave at belære danske læsere om.

Af hans data på omslagets bagside fremgår det, at han fra 1945 har været medarbejder ved „Land og Folk“ og siden 1955 udsendt korrespondent i Tyskland. Denne betegnelse får dog en skæbningsvanger beskæring, når han et sted i bogen nævner, at man i 1946 nægtede ham visum til Vesttyskland. Den ved første øjekast veldokumenterede udrøddning bliver så ensidig, at den slående ligner de venligt overtalende breve, som „Deutsch-Nordische Gesellschaft“ trofast tilsender os.

Den stadige tilbagevenden til Potsdam-aftalens ordlyd og bogen som helhed bliver kun forståelig, når man for „Antinazist“, „Demokrat“, „Medlem af socialistisk enhedsparti“ og andre lignende betegnelser læser „Kommunist“, og enhver polemik angående bogens indhold og væld af søforklaringer er uoverkommelig. At 3 millioner mennesker forlod denne idealstat, inden muren i Berlin blev bygget, og at 20.000 siden trods miner, pigtråd og beskydning har gjort det samme, forbliver efter læsningen af bogen en gåde.

Bogen munder ud i et suk efter denne „Demokratiske“ Republiks politiske anerkendelse.

Da en sag jo skal ses fra begge sider, bliver bogen en del af det bjerg af tryksager, som fremtidens historikere må arbejde sig igennem. Men hvis vore læsere ikke ligefrem savner næring for deres indstilling mod diktaturstater, kan man uden skade spare de kr. 9,50, som bogen koster.

O. I. LETH.

Dagbogsblade

18/8.

HITLERS OG HIMMLERS FANTASTISKE ØSTPLANER RULLET OP UNDER AUSCHWITZ-PROCESSEN

FRANKFURT. Hundredtusinder af danskere og nordmænd skulle efter Hitlers

ønske tvangsevakueres til de besatte områder i Østeuropa, de skulle danne grundstammen i en ny „arisk“ befolkning, skriver Berlingske Tidende i et telegram fra Frankfurt.

Denne var en af de fantastiske planer, som Hitler og hans medarbejdere, først og fremmest SS-føreren Heinrich Himmler, udarbejdede i krigens løb.

I Auschwitz-processen i Frankfurt fortalte den vesttyske historiker, dr. Hans Adolf Jacobsen i dag om baggrunden for denne plan.

Hitler og Himmler var enige om, at folkene i Østeuropa skulle degraderes til slaver, når nazisterne havde vundet deres „Endsiege“. Den planmæssige udryddelse af intelligensklassen og den politiske ledelse i Polen og Sovjetunionen begyndte allerede under krigen. Efter de nazistiske planer skulle 75 procent af befolkningen i Østeuropa deporteres til Sibirien, og derefter skulle ariske tyskere, hollendere, danskere og nordmænd flyttes til de tyndt befolkede områder.

I Sovjetunionen drejede det sig efter Hitlers opfattelse først og fremmest om at udrydde kommunismen. Han gav derfor værnemagten ordre til skånselsløs udryddelse af de kommunistiske kommissærer.

Hærens øverste officerer var imidlertid meget uvilleg til at adlyde denne ordre, der stred mod deres soldaterære. Som en kompromisløsning udarbejdede værnemagtens overkommando ny retningslinier, hvorefter de politiske kommissærer kun skulle skydes, hvis de blev taget til fange under kamphandlinger.

Mange af hærens afdelinger rettede sig imidlertid heller ikke efter disse retningslinier. Til sidst resignerede Hitler og gav ordre til, at kommissærerne skulle have lov at leve „på forsøgsbasis“.

Efter dr. Jacobsens udsagn var Hitler meget bitter på den tyske hær over dens holdning i dette spørgsmål, og han skal engang have sagt, at hærens overkommando 19/8.

OVERLEVEDE VED AT SPISE HUNDENS MAD

BONN. I udryddelseslejren Treblinka i Polen blev der henrettet omkring 15.000 jøder om dagen, fortalte den 57-årige jøde Robert Levy i dag i retten i München, hvor den tidligere Himmler-adjutant (general Karl Wolff er tiltalt for meddelagtighed i mord på over 300.000 jøder.

Robert Levy havde selv som fange i lejren været med til at bygge den egentlige udryddelseslejr Treblinka II. Ordren dertil var blevet givet umiddelbart efter et besøg, som Himmler havde aflagt i lejren.

Gaskamrene var blevet bygget i iltempo og havde ikke været særlig gode. Fangerne havde lidt frygteligt under henrettelserne, og man kunne høre deres skrig

i hovedlejren, der lå to km borte. Ved vor ankomst til lejren vadede vi i blod op til anklerne, fortalte vidnet. Vi fik at vide, at mange fanger var blevet pryglet ihjel for at skaffe plads til os.

At jeg overlevede Treblinkas helvede, kan jeg kun takke den omstændighed, at jeg var sat til at passe en SS-mands hund, fortalte Robert Levy. Jeg spiste af hundens mad. Mine medfanger kunne ikke leve af det, de fik at spise.

„Vidste meget lidt, måske slet intet“

Under retsmødet i dag indrømmede Karl Wolff for første gang, at han havde haft kendskab til de såkaldte „Einsatzgruppen“. Anklageren forsøgte at få ham til at indrømme, at han havde vidst, at disse grupper foretog jødehenrettelser, men Wolff svarede undvigende, at han ikke havde været klar over, hvad særkommandoerne foretog sig.

Da Wolffs forsvarer kort efter påstod, at hans klient kun havde vidst meget lidt, måske endda slet intet om jødehenrettelserne, blev han hilst med en hånlat fra tilhørerne. Først da retsformanden formanede tilhørerne, faldt de til ro.

21/8.

SPEJDERE SKAL KORT- LÆGGE ALLE FRIHEDS- MINDER

Omfattende registreringsarbejde til brug for bog

Det danske Spejderkorps skal i løbet af perioden fra 15. september til 15. december udføre et omfattende registreringsarbejde. Man har påtaget sig at af fotografere og registrere alle mindesmærker for frihedskampens faldne over hele landet. Opgaven vil blive fordelt på de forskellige roverklaner landet over. „Roverne“ er betegnelsen for gruppen af spejdere på det ældste alderstrin i korps.

Korpsset råder over 60 klaner i provinsen, mens tallet er noget højere i København. Klanerne skal løse opgaverne på lokalt plan, men skal nedfælde notater om det enkelte mindesmærke på et skema, som sammen med fotos videresendes til landskontoret.

Arbejdet er kommet i stand efter at et udvalg, bestående af repræsentanter for Frihedskampens Veteraner og politiet har henvendt sig til Det danske Spejderkorps om assistance. Korpsets ledelse har anbefalet hjælpen, og man vil lade de voksne spejdere udføre arbejdet.

Der arbejdes fra Frihedskampens Veteraners side på at udarbejde en mindebog på grundlag af det indsamlede materiale. Man håber på at lade bogen udkomme på 25 årsdagen for den 9. april 1940 eller 20 årsdagen for 5. maj 1945.

Indsamlingen af materiale skal være afsluttet i midten af december, og resultaterne afleveres til Frihedskampens Veteraner inden årets udgang.